

Evelina Rudan Kapec, znanstvena novakinja

Josipa Tomašić, znanstvena novakinja

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

**Proizvodnja folklora ili kako se predaja
iz 17. stoljeća probudila u 21. stoljeću**

Izvor

U putopisnoj knjizi *Die Ehre des Herzogthums Crain* (1689.) koja obiluje zemljopisnim, povijesnim i etnološkim podacima Janez Vajkard Valvasor donosi i prepričanu predaju o Juri Grandu koji se poslije smrti vraćao i uznemiravao svoju udovicu i druge suseljana te o načinu na koji su se suseljani, predvođeni županom Kringe, oslobodili njegova uznemiravanja.

O tome događaju izvješćuje na dva mjesta u svome djelu, prvi puta u šestoj, a drugi u jedanaestoj knjizi.¹

U šestoj knjizi navodi godinu događaja (1672.), način obračuna (pokušaj zabadanja kolca kroz Grandovo pokopano mrtvo tijelo i rezanje glave na koncu) te imena svih sudionika obračuna. Zatim navodi sličan događaj iz Lindara i uz njega navodi godinu, ali izostaju podaci o protagonistima, a daljnji dio teksta koji se odnosi na događaj posvećuje izražavanju sumnjičavosti o načinima pojavljivanja sablasti, ali ne i u mogućnost da se sablast uistinu pojavila.

U 11. knjizi najprije daje kratki zemljopisno-politički položaj Kringe, a zatim priču o događaju započinje rečenicom: „Pošto je rečeni čovjek umro prije šesnaest godina i bio kako se kršćanski priliči pokopan po pogrebnim običajima, vidjeli su ga kako nakon

---

¹ Dostupno nam je bilo drugo izdanje: J. W. F. Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Krein*, I Band (Buch I bis IV), Rudolfswerth 1877; J. W. F. Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Krein*, I Band (Buch IX bis XI), Rudolfswerth 1877 – 79; daljnja navođenja prema prijevodu Zvonimira Sušića, preuzeto u: D. Orlić, *Štorice od štrig i štriguni*, Zagreb – Sarajevo 2008, s. 236 – 240.

svoga pokopa noću naokolo šeće po tom trgovištu Kringa.“² Iz toga početka saznajemo da su i u tom razdoblju morale kolati priče koje su povratak mrtvih povezivale s nepoštivanjem pogrebnih običaja inače Valvasor to vjerojatno ne bi imao potrebu posebno naglasiti.

Zatim navodi redom žrtve i svjedoke uznemiravanja: prvi je otac pavlin, drugi sama udovica pokojnika, a onda mnogi suseljani. Pavlina je uznemirio dvostrukim susretom, jednom na ulici, drugi put kod udovice, udovicu zlostavljao svakonoćnim silovanjima, a susjede susretima i kucanjem na vrata pojedinih kuća iz kojih su nedugo poslije takvoga kucanja poneki i umrli.

Valvasor opisuje i tri pokušaja obračunavanja s mrtvacem od kojih se tek treći, koji uključuje i duhovnika s kratkim i nedovršenim citatom njegovih egzorcističkih riječi, pokazao uspješnim, barem u izmamljivanju suza na mrtvačevu licu. No, ni odrublivanje glave nije prošlo bez problema jer je tek drugi pokušavatelj uspio u naumu. Taj opis Valvasor proviđa i komikom i ironijom posebno opisujući strah mještana uključenih u aktivnost: „Zbog toga su se borbeni pobjeditelji sablasti tako preplašili da su svi skupa pobjegli. Župana je uvrijedilo što njegovih devetoro živih nisu mogli otpraviti jednog mrtvog već su postali brzi zečevi čim su mu samo ugledali lice.“³ Tekst svoga izvješća završava varijantom kontaminacije svjedočke i kazivačke formule vjerodostojnosti⁴ u kojoj samoga sebe i svoje iskustvo poziva za svjedoka (a podrazumijevani jamac je autoritet njegova putopisna, polihistorska pera), dok je imena osoba – sudionika već naveo u prethodnim dijelovima teksta: „Nema uopće sumnje u istinitost toga događaja, jer sam ja sam (naime, gospodin glavni autor) govorio s osobama koje su u tome sudjelovale.“⁵

---

² D. Orlić, o.c.

³ Citat prema prijevodu dr. Zvonimira Sušića u: D. Orlić, *Štorice od štrig i štriguni*, Zagreb – Sarajevo, s. 239.

⁴ O različitim tipovima formula vjerodostojnosti usp. E. Rudan, *Authentication Formulae in Demonological Legends*“, Narodna umjetnost, 43/1 (2006), s. 89 – 111.

⁵ Citat prema prijevodu dr. Zvonimira Sušića u: D. Orlić, *Štorice od štrig i štriguni*, Zagreb – Sarajevo, s. 240.

Mediji

Ključnu ulogu u „oživljavanju“ priče o Juri Grandu u 21. stoljeću imali su mediji. Otkada je medijski oživjela, eksploataciji, čini se, nema kraja. Jure Grando postao je „prvi hrvatski vampir“, „najstariji europski vampir“, inspiracija lordu Byronu, najstariji zapis spominjanja vampira imenom i prezimenom, turistička atrakcija i poduzetnički pothvat. Jure Grando dobio je čak i svoj profil na Facebooku⁶ na kojem ima i finu mrežu prijatelja imenovanih prema fiktivnim i stvarnim licima iz, uglavnom, istarske povijesti i književnosti čija je radnja smještena u Istru (Baldo Lupetina, Flacius Mathias, Eufrasius Parenzan, Petar Sanković, Mate Balota, Santorio Dottore, Halugica Djeva, Ban Dragonja, Veli Jože, Vincent Kastavski, Matko Laginja, Mathias Sandorf, Bepo Seljak, Nando, Mikula i sl.).

Važnu ulogu u prezentiranju priče javnosti imaju kulturna događanja kao što su *Festival fantastične književnosti* (Pazin), *Legendfest* – festival narodnih priča, legendi i mitova Istre (Pićan) te književna večer *Vampirske noći u Kringi*.

Priča je poslužila i kao tema srednjoškolskoga filma *Vampir moga zavičaja*. Posebno poglavlje priča je dobila i u publicističkom djelu Borisa Perića i Tomislava Pletenca *Fantastična bića Istre i Kvarnera* (2008.)⁷ te u novome izdanju stiliziranih priča Drage Orlića *Štorice od štrig i štriguni* (2008.); u prvom⁸ se ne navodi pa je medijsko promoviranje utjecalo i na to proširenje knjige. Svoje mjesto pronaći će i na forumima, blogovima te raznim internetskim portalima.

Potencijal predaje o Juri Grandu prepoznala je i televizija pa je dokumentarac o toj temi snimila Hrvatska radio televizija (HRT), a reportažu Televizija Bosne i

---

⁶ <http://www.facebook.com/people/Juraj-Grando/1360144196>

⁷ B. Perić i T. Pletenac, *Fantastična bića Istre i Kvarnera*, Zagreb 2008., s. 39 – 42 .

⁸ D. Orlić, *Štorice od štrig i štriguni*, Zagreb 1986.

Hercegovine (BHT 1). Zainteresirana za snimanje televizijske serije o Juri Grandu je i producencka kuća iz Torina, kako piše Davor Šišović u Glasu Istre.⁹

Prepoznat je i turistički potencijal priče. Mladi istarski poduzetnik otvorio je kafić intrigantna naziva Vampire uredivši interijer primjereno nazivu. Pokrenuta je i gastronomska ponuda „vampirskih“ jela i pića te još nekoliko turističkih atrakcija okupljenih oko priče o Juri Grandu.

O turističkom potencijalu priče Boris Perić, autor romana Vampir, kaže: „Jure Grando predstavlja nemali potencijal, koji bi svakako trebao pronaći svoje mjesto u turističkom identitetu Pazinštine, prije svega kao etnološka i povijesna činjenica, čemu širi kontekst istarskih vjerovanja, mitova i legendi može samo pozitivno pridonijeti“.¹⁰

Da priču o Juri Grandu žele pretvoriti u „isplativ turistički proizvod“¹¹, složili su se i tinjanski poduzetnici.

Priča o Juri Grandu često je plasirana u medije sa željom popularizacije priče u komercijalne svrhe. U prostoru masovnih medija i probuđenih interesa za demonološke predaje Jure Grando postao je vampir. Mediji su se uključili u intenzivnu *proizvodnju folklor*a stvorivši tako „prvoga hrvatskog vampira“ i sve attribute koji su mu pridani. Vampir Jure Grando rođen je „medijski potpomognutom oplodnjom“, a njegovo „rođenje“ motiviralo je znatiželjnike da iz knjižnica izvlače priče o vampirima i krvopijama i iz ostalih dijelova Hrvatske (uz Juru Granda javljaju se zmijoliki vampiri iz Požege¹², morlački vampir, vampirica iz Kneginca,¹³ mala vampirica iz Peroja¹⁴).

---

⁹ Vidi: *Vampir Jure Grando postao atrakcija Kringe*

http://www.istrianet.org/legends/vampires/o5_o429vampir.htm

¹⁰ Razgovor s Borisom Perićem objavljen u Glasu Istre 1. listopada 2005., novinar Davor Šišović.

¹¹ Vidi na <http://www.istrianet.org>, *Jure Grando, a ne Vlad Tepeš, model je modernog književnog vampira*.

¹² Riječ je o zapisu iz 18. stoljeća u kojem se spominje mjesto imenom Possega. Ne može se sa sigurnošću reći da je ovdje riječ o hrvatskoj Požegi, već je vjerojatnije kako je riječ o srpskom naselju. Članak se nalazi na portalu <http://www.cafe.hr/krvozedni-stanari-lijepe-nase-916>

¹³ *Krvozedni stanari Lijepe naše*, <http://www.cafe.hr/krvozedni-stanari-lijepe-nase-916>

¹⁴ D. Orlić, o. c., s. 241.

Književnost

Roman Borisa Perića *Vampir* objavljen je 2006. godine (predstavljen je 6. 6. 2006.), a njegovu pisanju prethodila je, kako autor napominje, istraga Istre i istarskih narodnih predaja, ponajviše demonoloških. Posebno intrigantna, autoru zanimljiva, bila je predaja o Juri Grandu koju je Perić uzeo kao provodni motiv svojega romana.

Roman se odvija u relaciji „prvoga hrvatskog vampira“¹⁵ Jure Granda i „posljednjega hrvatskog vampira“ Igora Cernjaka. Unutardijegetički pripovjedač u svijest priziva narodno vjerovanje o samoubojicama koji se vraćaju u svijet živih kao vampiri i već na prvim stranicama romana motiv vampira povezuje se sa svijetom usmene predaje i folklora.

Predajom je kasnije i motivirano pripovjedačevo istraživanje slučaja vampirizma u Zagrebu. Motiv vampira javlja se i kao psihičko oboljenje, takozvani Renfieldov sindrom (po R. M. Renfieldu, liku iz Stokerova romana *Drakula*)¹⁶.

Jure Grando u priču ulazi preko novinskih članaka koje pripovjedač pronalazi u dnevnim novinama te tako ne služi kao motivacija da se u roman uvede motiv vampira, nego je legitimacija već uvedena motiva. Priča o Juri Grandu je u roman, kao i u stvarnost, dospjela iz medija kao citat novinskoga članka. Boris Perić, naime, u romanu citira izvorni novinski tekst o srednjoškolskom filmu *Vampir moga zavičaja*¹⁷. Time Jure Grando postaje lik romana *Vampir*, stalno uporište pripovjedačeva razmišljanja, propitivanja, snova, halucinacija te si osigurava mjesto na sekundarnoj dijegetičkoj razini.

---

¹⁵ Osim oznake „prvoga hrvatskog vampira“ Jure Grando je u medijskoj promidžbi dobio i oznaku „najstarijega europskog vampira“. Također se u medijima provlači mišljenje stručnjaka kako je to „najstariji zapis da se vampir spominje imenom i prezimenom“. Vidi:

[http://www.travelmap.com.hr/.../743-istra-zemlja-mitova-i-legendi-jure-grando-p.;](http://www.travelmap.com.hr/.../743-istra-zemlja-mitova-i-legendi-jure-grando-p;)

<http://www.blog.hr/print/id/1620471013/jure-grando-vampir-iz-kringe-4.html;>

http://www.istrianet.org/istria/legends/vampires/05_0930vampir.htm;

http://www.istrianet.org/legends/vampires/o5_1001vampir.htm;

http://www.istrianet.org/istria/legends/vampires/05_0930vampir.htm

¹⁶ Vidi: <http://www.wisegEEK.com/what-is-renfields-syndrome.htm>

¹⁷ Riječ je o filmu što su ga snimili učenici i profesori Gimnazije Pazin i srednje škole Juraj Dobrila. Film je pokušaj rekonstrukcije događaja zapisanoga u djelu Slava vojvodine Kranjske J. W. Valvasora.

Medijski plasirana priča o „prvome hrvatskom vampiru“ potiče pripovjedača da krene u istraživanje Istre i njezinih tajanstvenih bića, otvara prostor preispitivanja i(li) adaptacije predaje i oživljava štriguna Juru Granda, sada kao vampira.

Osim citiranih novinskih članaka na stranicama *Vampira* nailazimo na brojne citate književnih djela, posebno djela takozvane „vampirske književnosti“. Pripovjedač se često referira na Brama Stokera i njegov roman *Drakula* (citira i poveći dio pogovora Stokerovu romanu), a u istraživanjima fenomena vampirizma poseže i za Valvasorom. Citati, ali i ostali oblici pozivanja u svijest književne tradicije, dio su intertekstualnoga dijaloga (posebno dijaloga s „vampirskom književnošću“ i motivima vampirizma u djelima Goethea, Byrona, Bürgera, Baudelairea, Rilkea...) iluminativnoga tipa¹⁸. U tom intertekstualnom dijalogu središnje mjesto zauzima usmena predaja. Osim predaje o *štrigunu* Juri Grandu autor poseže i za ostalim istarskim predajama koje nastanjuju *štrige/štriguni*, *krsnici* i *more*. Uvođenje takvih demonoloških priča potvrđuje pripovjedačevo istraživanje istarskih mitova i predaja, u oku čitatelja mu daje željenu vjerodostojnost, a priči dokumentiranost. Tako pripovjedač u nekoliko navrata izvještava o svojim istraživanjima donoseći nove informacije o Juri Grandu. Jure Grandu pozicionira se, kako je već rečeno, kao lik na sekundarnu dijegetičku razinu. On je iz usmene predaje ušao u roman te postao jedan od likova i provodni motiv cijeloga romana. Osim što zaokuplja pripovjedačev misaoni prostor, Jure Grandu zauzima u Perićevu romanu i prostor sna. San koji sanja pripovjedač funkcionira kao analepsa koja otkriva detalje o Jurinu životu *štriguna*. Ta priča u predajama nije potvrđena, a u romanu nam govori više o unutardijegetičkom pripovjedaču koji se sve teže distancira od lika iz predaje nego o Juri Grandu.

Prostor kojim Jure Grandu u romanu vlada misaoni je prostor, prostor ljudske psihe, sna i halucinacija. Boris Perić, autor romana, u intervjuu za *Vjesnik* kaže (o vampirima): „Njihovo realno obitavalište su crni ponori naše psihe. Tamo živi i vampir iz mog ramana.“¹⁹

Kako priča odmiče, pripovjedačevo distanciranje od lika za kojim traga sve je teže. Jure Grandu, koji je u cijelom romanu tek lik iz priče, uspijeva prijeći iz priče u „život“,

---

¹⁸ Usp. D. Oraić Tolić, *Teorija citatnosti*, Zagreb 1990.

¹⁹ Moderna vremena Info, internetski portal, <http://www.mvinfo.hr/izdvojeno-razgovor-opsirnije.php?ppar=689>

naseljava primarnu dijegetičku razinu i stapa se s pripovjedačem. „Io sono Jure Grando“²⁰ – i prava priča tek počinje?

U zbirci izabranih priča u okviru Festivala fantastične književnosti *Vampirske priče*²¹ Grandov lik pronalazimo u većini priča. U priči Danijela Bogdanovića *Klub nemrtvih hemoholičara*²² Granda zatječemo u skupini književno i filmski poznatih vampira i njihovu predstavljanju po uzoru na klub liječenih alkoholičara; u drugoj priči istoga autora pod naslovom *Restoran „Il Grando“*²³, Grando je ljubazni domaćin, organizator okrutnih vampirskih večeri, ali i vampirski tamanitelj u uzornom žanrovskom obratu. U priči *Buđenje krvi*²⁴ priča o Grandu proširuje se vremenski i prostorno u priču o njegovu potomku, preciznije potomkinji i to nakon što je postao vampir.

Priča Davida Kelečića *Povijesne zablude*²⁵ fokus usmjeruje na dvoje studenata koji dolaze snimiti film u Kringu, a usput malo i istražuju o Grandu kojega na koncu i susreću. Priča je punjena motivima popularne filmske kulture o vampirima. Potencijalna duhovitost priče smještena u razlog Jurina vraćanja (krvavice), ali i poništena lešom na kraju. U lirskoj priči *Zamišlja Marija*²⁶ Denisa Peričića Grando poprima lutajući usud Ukleta Holandeza, a motivski je cijela priča prilično udaljena od Valvasorova predložka. U kontekstu našega rada najzanimljivija priča je *Kapital*²⁷ Borisa Perića²⁸ koja autoronijski uspijeva postaviti i pitanje obnovljenoga medijskog i književnoga interesa za Granda. Priča, s druge strane, funkcinira kao duhovita društvena kritika kapitalizma, a motiv vampira pronalazi i u poznatom naslovnom Marxovu djelu²⁹.

---

²⁰ B. Perić, *Vampir*, Zagreb 2006, s. 291.

²¹ *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006.

²² D. Bogdanović, *Klub nemrtvih hemoholičara*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s 18 – 25.

²³ D. Bogdanović, *Restoran „Il Grando“*, u: *o. c.*, s. 26 – 34.

²⁴ I. Delač, *Buđenje krvi*, u: *o. c.*, s. 35 – 41.

²⁵ D. Kelečić, *Povijesne zablude*, u: *o. c.*, s. 75 – 83.

²⁶ D. Peričić, *Zamišlja Marija*, u: *o. c.*, s. 95 – 99.

²⁷ B. Perić, *Kapital*, u: *o. c.*, s. 100 – 107.

²⁸ Usp. i B. Perić, *Vampir*, 2006.

²⁹ „Kapital je umrli rad, koji nalik vampiru živi isključivo od usisavanja živog i živjet će utoliko snažnije, što će više živog rada usisati.“ (...) zadivljen aktualnošću koju ta nevelika, naoko usputna Marxova rečenica uživa još i danas.“ (isto, 106).

U *Tinjanskom slučaju*³⁰, priči Eduarda Prangera, s ovostoljetnim Grandom koji si želi smrt obračunava se svećenik – istražitelj. U priči Daria Rukavine *Kraljeva pjesma za kraj*³¹, koja žonglira sa sinkronicitetom i povezuje živote Bele Lugosija i Elvisa Presleya, a mjesto radnje smješta u Pazin i Poreč, uloga Jure Granda preobrće se u svoju suprotnost – nije on bio vampir, nego njegova žena koja će i pripovjedača, pisca fantastike, na koncu stajati glave. Priča uvjerljivo motivski uvodi i predaju o dugi, predaju koju je Dinko Šimunović izvrsno, ne samo motivski i tematski, nego i strukturno, iskoristio u svojoj pripovijetci *Duga*³². Zapravo Rukavinina priča funkcionira u strukturnom smislu kao antitetički pandan Valvasorovu zapisu s jedne strane potpomognut intertekstulanom vezom sa Šimunovićem, a s druge kao razvijena hiperbola pop – kulture. U priči Sanje Tenjer *Vampirski teatar*³³ Jure Grando se pojavljuje kako bi odglumio sam sebe u predstavi o svom slučaju, a zrcalna predstava u predstavi priziva i jednu drugu poznatu predaju, onu o mrtvom zaručniku koji dolazi po svoju mladenku.

Dakle, zajedničke svim pričama su intertekstualne veze s prethodnim književnim djelima o kompleksu vampirizma i citatne veze s Valvasorovim tekstom.

Kontekst usmenih demonoloških predaja

U zapisima predaja prikupljanima u Istri, posebno pedesetih godina kada je skupina stručnjaka iz Instituta za narodnu umjetnost (danas Instituta za etnologiju i folkloristiku) zapisivala verbalnofolklornu i drugu folklornu baštinu, nema nikakvih naznaka da je ta konkretna križanska priča o konkretnom liku Jure Granda preživjela u bilo kojem obliku u usmenom lancu, iako je Maja Bošković-Stulli spominje kao zapis iz literature u *Istarskim narodnim pričama*³⁴, kao što navodi i sva druga relevantna

---

³⁰ E. Pranger, *Tinjanski slučaj*, u: o. c. , s. 108 – 116.

³¹ D. Rukavina, *Kraljeva pjesma za kraj*, u: o. c. , s. 117 – 126.

³² Usp. E. Rudan, *O predaji u Dugi i kazivačkoj situaciji u Mladosti – dva aspekta usmenoga u Šimunovićevoj prozi*, u: Kijeovski književni susreti : Zbornik radova i pjesama. (ur. Matoš, Stipan), Kijevo 2002., 19 – 30.

³³ S. Tenjer, *Vampirski teatar*, u. o. c. , s. 156 – 164.

³⁴ M. Bošković-Stulli, *Istarske narodne priče*, Zagreb 1959, s. 216.

predajna spominjanja iz kasnijih razdoblja koja se odnose na područje Istre ili na slična nadnaravna bića, bića s nadnaravnim sposobnostima i nadnaravne pojave. Na kraju 20. stoljeća, preciznije 2000. godine, u sklopu terenskih istraživanja dva vrsna kazivača iz Kringe koji su znali brojne predaje o *štrigama*, o *mori*, o susretima s mrtvima, o *krsnicima*, na upit o Juri Grandu odmahнули su podsmješljivo rukom³⁵. Znali su da se novinari zanimaju za nju, vjerojatno su ih i prije ispitivali, ali njima ta priča nije bila ni uvjerljiva ni važna.

Osim toga, termin vampir nije postojao na istarskom području ni u pričama, ni u mjesnim govorima. U knjizi *Istarske narodne priče* Maja Bošković-Stulli jasno navodi: „Moramo spomenuti da je naziv vampir zaista veoma raširen u istočnim slavenskim krajevima, ali je – koliko dosad znamo – sasvim nepoznat na spomenutom području.³⁶“ Đorđević, na čije komparativne primjere Bošković-Stulli upućuje, u svom djelu *Veštica i vila u našem narodnom verovanju i predanju*, u kojemu predajna bića promatra u kontekstu i s primjerima cijeloga južnoslavenskog područja, navodi: „U našem narodu ne postoji razlika između vampira i vukodlaka.“³⁷

Dakle, termin koji se u istarskim usmenim pričama može povezati s Grandom i njegovim ponašanjem, osim samoga *štriguna* koji spominje Valvasor, jest *ukodlak*, *fudlak*, *kudlak* ili vukodlak. Prema predajama čovjek se može ili roditi kao *kudlak* ili pak može postati *kudlakom* poslije smrti, posebno ako je prije bio *štrigun*, a ne provedu se određeni apotropejski postupci kada umre (rezanje žila ispod koljena, stavljanje jednoga ili tri čavla u usta, ili se dopusti da preko njegova mrtvoga tijela

---

³⁵ Vl. rkp. zbirke (Kringa, 2000.; Rajki 2000; kazivači: Šime Erman, r. 1931., Petar Rajko, r. 1913. Rajki; zapisala E. Rudan, Kringa, 4. travnja 2000.).

³⁶ M. Bošković-Stulli, *Istarske narodne priče*, Zagreb 1959, s. 216.

³⁷ T. P. Đorđević, *Veštica i vila u našem narodnom verovanju i predanju*, Beograd 1953, 154. Đorđevićev oprijemljen podatak o prisposodivosti vampira i vukodlaka svakako je dragocijen. Ipak, ta tvrdnja je djelomično sporna ne samo zato što se razlike mogu naći i između vampira i vukodlaka na velikom južnoslavenskom području, nego postoje i razlike i među samim entitetima istoga naziva na zemljopisno vrlo malom području, tako su u ponekim predajama središnje Istre *štrige* strogo odijeljene od *mora* (vl. rkp. Zeci, 2002, kazivačica: Marija Zec, r. Folo, 1929., zapisala E. Rudan: 23. veljače 2002.), a drugdje se one tretiraju kao vrsta *štrige* (Vižinada, 2001., kazivačica: Roberta Razzi, r. Dimić, 1965., Pula, živi u Labinu, zapisala: E. Rudan u Vižinadi, 9. lipnja 2001.).

prijeđe ili preskoči mačka ili kokoš, ili ga se ne probode crnim trnom).³⁸ Pritom granica između vukodlaka koji to može biti za života i onoga koji je takav tek iza smrti u predajama nije ni jasna ni čvrsto određena.

Vukodlak se, tako, jednim dijelom uklapa u priče o vraćanju mrtvih i njihovu pojavljivanju, samo za razliku od običnih nemirnih duša koje se vraćati mogu zbog vlastite krivnje i zbog krivnje bližnjih ili zbog utjehe i ne moraju činiti zlo, a ako ga i čine, ono je uglavnom svodivo na samo uznemiravanje, vukodlak se uvijek vraća upravo da bi činio zlo³⁹. Koliko ima, odnosno kakva je zastupljenost tih *vukodlaka/udlaka/kudlaka*, ili u drugim varijantama vraćajućih *štriguna*, u sadašnjem usmenonarativnom životu u Istri i kakvi su?

U istraživanju provedenom od 2000. do 2003. u Istri⁴⁰ prikupljen je opsežan korpus predaja demonološke tematike, pritom posve opovrgavajući svojevrsni *šlagvort* s kojim je većina zapisivača i folklorista odlazila na teren, ne samo u Hrvatskoj, već i drugdje, kao što to za Ukrajinu pokazuje Inna Golovakha – Hicks⁴¹, a taj bismo

---

³⁸ Bošković-Stulli, o.c., 216.

³⁹ Bošković-Stulli, o.c., 215.

⁴⁰ Vl. rkp. zbirke (E. Rudan): Barat, 2003., Buzet, 2001., Cerovlje 2000., Glavani 2002., Hrboki 2002., Karojba 2002., Kringa 2000., Krnica 2000., Lanišće 2002, Marčana, 2002., Marići, 2002., Melnica 2001., Milotić Brijeg 2002., Nugla 2002., Pazin, 2000., Pula 2000., Pula 2002., Pula, 2003., Pusti 2002., Rajki 2001., Rovinjsko Selo 2000., Rudani 2001., Rudani 2002., Sankovići 2001., Sutivanac 2002., Sveti Petar u Šumi 2001., Šaini 2002., Štokovci 2002., Vidulini 2002., Vižinada 2001., Zeci 2002., Žavori 2001.

⁴¹ Inna Golovakha – Hicks, *Demonology in Contemporary Ukraine: Folklore or „Postfolklore“?*, Journal of Folklore Research, Volume 43, Number 3, September-December 2006, s. 219 – 240.

http://muse.jhu.edu/login?uri=/journals/journal_of_folklore_research/v043/43.3golovakha-hicks.html

1. Vukodlak

Ja ne znan, malo znaš. Tako za jenega čovika u Raklju su govorili da je vukodlak. Su rekli u drugen smislu da je bija onako grub, nike široke obrve, nike duboke oči. Ljudi su govorili kad se staneš na njega, na prvu graju ku dojdeš tr tamo se hodilo po puti od kampanje ča ne, si vajak naša glog i te bodljikave i draču i smrikvu, ča ne, prekini jedan glog i bilo po čen tuči neka ga zbeda, perke ku te je pogleda bi ti lako naudija. To je bija ti vukodlak. Ma on je tako i sličija, jena prezenca čovika. Svi je bija dlakav. I vrat i ono, i obrve i te duboke oči. Jedan grdi čovik, foši su ga zato nazvali tako. Su govorili: on je vukodlak, da te ne bi pogleda i tako dalje. Da, ma oni su bili u ten poslu od štrigarijah. Oni su kooperirali s tima ženskima na krožerah. Po tih krožerah.

šlagvort mogli svesti na riječi: Samo što nisu. Dakle, moramo zapisati predaje jer samo što nisu nestale. Ali daleko od toga da su nestale. Samo izabrani korpus (cjeloviti je opširniji) nudi: 76 predaja o *štrigama* i *štrigunima*, 87 predaja o *krsniku* i drugim sličnim pomagačima, 43 predaje o *mori*, 20 predaja o *orku* ili mraku, 11 predaja o vilama i čak 60 predaja o povratku mrtvih, među kojima i samo tri koje tematiziraju vukodlaka. Dakle, vukodlak ili *štrigun* koji se vraća u tom se istraživanju pokazao narativno gotovo najnevidljivijim likom (gore od njega prošao je samo *macvalić* ili *malić*, o kojemu je zabilježena tek jedna predaja). Pritom za velik broj demonoloških predaja o spomenutim likovima nije trebalo postavljati posebna potpitanja. Te su predaje gotovo samoinicijativno iskakale iz kazivačkih situacija, a s vukodlakom je situacija bila drugačija. Naime, samo tri kazivačice spomenule su vukodlaka, od toga samo jedna neinducirano (dakle bez posebnoga potpitanja istraživačice, iako se ni ona nije mogla sjetiti točnoga naziva). U prvoj predaji vukodlak je naziv za živoga čovjeka sa zlim moćima koji, kako kazivačica navodi, *kooperira* sa *štrigama* i *štrigunima*, a predaja navodi i da je to nadimak koji je dobio u skladu sa svojim izgledom, ali vezu s njegovim zagrobnim djelovanjem ta predaja ne poznaje. Ostali su distributivni podaci

---

Rkp. zbirka Pula 2002. (Kazivala: Agneza Vale, r. Vale, 1926. Rakalj; zapisala E. Rudan, 10. kolovoza 2002.)

2. *Ukodlak na vrh zida ud cimitara*

Je čuva krave u Klenovici i niki, kako ono se oni vrag zove ča je..

I ti Glavaši, oni su bili bogati, on je čuva krave i gre s Klenovice poli cimitar. Tud je put za poč u Klenovicu. I on je čuva i večer goni u prven mraku doma. I ti ukodlak navrh zida cimitara. A on je ima črni trn, ti ča je na konju bija. Kako je črn trn pokazala, on da je pobiga i počeja plakati. Ma i ten Šćavinen da je ukodlak isto bija u hiži. Reču kat je štrigun žena ili čovik ku mu ne žile posičeš kat umre, on da je vajk to. Da, da. I spod postelje da su ga bili našli, da ga je pop zakanta. Pokle tega ni nikat bilo.

Rkp. zbirka Šaini 2002. (Kazivala: Kata Matošić, rođ. Kolić, 1929., zapisala: E. Rudan, 16. prosinca 2002., Šaini)

3. *Čaval u usta*

A vukodlak on je svako slabo dela. Anke ku si ga zakopa, ti si njemu mora vrći čaval u usta, ku ne da on se je kapac bija vratiti. Vukodlak je bija vrazži, Bog mi prosti i Majka Bojža ku grišin, ma on da je bija vrazži. I tako vidiš.

Rkp. zbirka Šaini 2002. (Kazivala: Milica Kolić, rođ. 1929., zapisala: E. Rudan, 16. prosinca 2002., Šaini).

o zlom djelovanju, doduše za života, te podatak o zaštitnom sredstvu koje se i u starijim pričama vezuju uz vukodlaka⁴² (glog i bodljikavo drveće: bagrem i smreka). Predaja koju je kazivačica samoinicijativno spomenula zadržava važne distributivne podatke koji se vezuju uz vukodlake: *črni trn* kao obrana, iako ovdje nije riječ o probadanju, već je dovoljno samo pokazivanje, a vukodlak se pokazuje prilično „slabašnim“ jer ga sam pogled na crni trn navodi na bijeg i plač (*Kako je crn trn pokaza, on da je pobiga i počēja plakati.*) te rezanje žila mrtvom vukodlaku (*Reču kat je štrigun žena ili čovik ku mu ne žile posičeš kat umre, on da je vajak to.*) što se navodi i u predaji br. 129 iz *Istarskih narodnih priča* M. Bošković-Stulli u kojoj *kudlak* sam navodi zaštitne mjere protiv svoga vraćanja: zabijanje sedam čavala u svaku petu i rezanje žila⁴³, a u trećoj predaji spominju se čavli koji se ne stavljaju u petu, već u usta, ali i ta predaja navodi vukodlaka kao onoga koji je vukodlak i za života i poslije smrti.

Tako je bilo s vukodlacima u usmenim pričama u Istri, barem koliko znamo prema zapisima do 2006. godine, do koje godine vampira, kao što smo već navele, u predajama i nije bilo. Međutim te 2006. studentica Zvezdana Balić⁴⁴ u Puli zapisuje dvije predaje koje u formi fabulata tematiziraju ne samo vampire, nego i samoga Juru Granda.

Prva počinje svjedočkom formulom vjerodostojnosti: „U nedostatku neke bolje predaje, ispričat ću ti ovu koju je meni moja nona ispričala.“ Kazivač te priče rođen je 1962., a njegova baka na koju se poziva 1900. u Muntiću kraj Pule. Druga, nešto opsežnija priča, ima kazivačicu rođenu 1987., a njoj ju je, opet prema uvodnoj svjedočkoj formuli vjerodostojnosti, ispričala nona. Ipak te priče posve sigurno nisu ispričale none, neovisno o tome što formulno pozivanje na none ni u drugim pričama ne mora biti istinito. Te su predaje zapravo posljedica medijskoga oživljavanja Valvasorova zapisa (što je vidljivo po podacima koje donose na naglašenim tekstim mjestima, kao i po završnoj poantnoj rečenici:

---

⁴² Usp.: Bošković-Stulli, o. c., 216, 217 i: T. P. Đorđević, *Veštica i vila u našem narodnom verovanju i predanju*, Beograd 1953, s. 151 – 152.

⁴³ Bošković-Stulli, o. c., s. 139.

⁴⁴ Z. Balić, *Predaje i legende*, (sem. rad) 2006, s. 14 – 15.

„Prema toj predaji Istru nazivaju 'vampirskim krajem'.“⁴⁵

Mi možemo dodati: Istru, doduše, nikada dosad nisu nazivali vampirskim krajem, jer taj termin nije ni postojao, ali medijska zastupljenost te priče uspjela je iz pisanoga medija u usmenome proizvesti novu inačicu priče o liku koji je odavno bio usmenonarativno mrtav i uvesti novi termin koji usmene priče na tom području do tada nisu poznavale.

Uzroci i učinci promoviranja priče o Juri Grandu

Vrijeme globalizacije i masovnih medija svijet je pretvorilo u globalno selo. Pišući o masovnim medijima i njihovim različitim oblicima, Appadurai⁴⁶ govori kako su za masovne medije vezana kolektivna iskustva, a uz kolektivna iskustva masovni mediji nam omogućavaju i zajedništvo obožavanja i karizme.

Upravo zato raznoliki, nijansirani, višestruko nesvodivi na jednost svijet usmenih priča medijska promocija svodi na jedno (jedan lik) koji je pritom nužno morao imati ime (ne možeš 'obožavati' bezimeno, niti bezimeno može ostvariti karizmu) i pritom mu priskrbiti dovoljno elemenata senzacionalnosti jer to je ono što će mu osigurati medijski prostor.

Šišović u predgovoru *Vampirskih priča* tvrdi da se Grandu "izdigao iznad spektra crno-bijelih likova iz pučkih predaja i praznovjerica, iz plejade jednoznačnih štriga i štriguna"⁴⁷.

No, to nije posve točno. Grandu se nije izdigao, on je u svojem medijskom predstavljanju pokrio te priče, priče koje nipošto nisu jednoznačne, kao što ni likovi iz pučkih predaja i praznovjerica nisu crno – bijeli. Upravo suprotno, često su ih etičkim podjelama na dobre i zle⁴⁸ opremala upravo etnološka, antropološka i, nešto manje,

---

⁴⁵ Z. Balić, o. c., 14.

⁴⁶ A. Appadurai, *Modernity at Large: Cultural Dimension of Globalization*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1996., s. 8.

⁴⁷ D. Šišović, *Predgovor. Noć dugih očnjaka*, u: *Vampirske priče*, Pazin 2006, s. 7.

⁴⁸ „Njihova etička ambivalentnost (oni nisu ni dobri niti zli) zapravo je nepostojanje 'kategorije kvalitete', što je važna značajka tradicijske kulture i središnje pitanje njezine interpretacije. U tome bih se složio s

folkloristička opisivanja (dijelom i zato što se folkloristi moraju koristiti transkribiranim zapisima, a oni uvjerljivo pokazuju svu raznolikost i nesvodivost na jedno) i tumačenja. *Krsnik* je, na primjer, u autentičnim kazivačkim situacijama puno ambivalentnije biće nego što mu to naša tumačenja dopuštaju.

Moderni svijet, zahvaljujući kulturi masovnih medija, osigurava interakciju i kulturnu transakciju među različitim društvenim grupama. Takva situacija omogućila je da folklor u mnogim svojim pojavnim oblicima postane pristupačan svima, potvrdila je da se posve možemo osloboditi predrasude da folklor pripada samo stanovnicima ruralnih krajeva i neobrazovanim masama. Folklor je, kako primjećuje Linda Degh⁴⁹, zakoračio u novo doba te zadobio snagu da se obraća svim društvenim slojevima i zauzima prostore koji ranije nisu bili rezervirani za tu vrstu komunikacije. „Folklore blossoms and proliferates before our eyes as it emerges from new conditions more vigorously and forcefully, empowered with more authority and prestige, than ever before.“⁵⁰ Predaju o Juri Grandu u javnost su plasirali mediji, a internet, televizija, novine postali su prostori primanja predaje. Kao što su usmene priče dospijevale u pisane izvore⁵¹, ali i preuzimale poticaje (motivski, tematski i fabulativno) iz njih⁵², slično korištenje, naravno prema zakonitostima medija, događa se i s masovnim medijima.

U postmodernoj kulturi masovnih medija folklor nije umro, nego je pokazao svoju vitalnost, sposobnost prilagodbe i kontinuirani razvoj (I. Golovakha – Hicks).⁵³

Olgom M. Frejdenberg, koja drži da u mitu (i folkloru) često ne postoji razlikovanje dobra i zla, i da literatura (dodao bih i učena kultura općenito sve do 19. stoljeća, pa i do naših dana, provodi „etičku transkripciju“ izvanetičkih folklornih shema (...)“ I. Lozica, *Dva demona: orko i macić* u: I. Lozica, *Poganska baština*, Zagreb 2002, s 41 – 98, s. 42.

⁴⁹ Usp. Linda Degh, *American Folklore and the Mass Media*, Indiana University Press, Bloomington, 1994.

⁵⁰ Linda Degh, 1994., str. 1.

⁵¹ Usp. npr. Lj. Marks, *Vekivečni Zagreb*, Zagreb, 2000; M. Bošković-Stulli, *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*, Zagreb, 1984; J. Kekez, *Hrvatski književni oikotip*, Zagreb, 1992.

⁵² Uz navedena djela u gornjoj bilj. usp. i: S. Botica, *Biblija i hrvatska kulturna tradicija*, Zagreb 1995.

⁵³ Inna Golovakha – Hicks, *Demonology in Contemporary Ukraine: Folklore or „Postfolklore“?*, *Journal of Folklore Research*, Volume 43, Number 3, September-December 2006, s. 238.

Oživljavanje predaje iz 17. stoljeća pokazuje izniman interes pisane, posebno medijske, kulture za demonološke predaje, a u slučaju Grando to je rezultiralo proizvodnjom folklor. Primarna usmena komunikacija preselila se u velikoj mjeri u prostor medija. Masovni mediji (TV, novine, internet) poslužili su kao prenositelji informacija, a u odnosu na slušatelja/čitatelja kao način primanja informacija. Osim u televizijskim emisijama i novinskim člancima, čitatelji informacije o Juri Grandu dobivaju putem interneta. Mnogi internetski portali, blogovi i forumi služe za razmjenu informacija o Juri Grandu. Riječ je o globalnom komunikacijskom procesu u kojemu sudionici foruma razmjenjuju informacije koje su primili putem televizije ili novina. Takvo medijsko širenje priče funkcionira kao usmena komunikacija, njezin je svojevrstni surogat. Forumi zamjenjuju tradicionalnu komunikaciju licem u lice i služe kao prostor širenja priče i njezinih varijacija.

Međutim, s druge strane nužno otpada veća raznolikost priča jer samo one koje se uspijevaju puniti značenjima za tako široku zajednicu (kao što je ova globalna) mogu zadržati svoju narativnu vitalnost i u elektroničkim medijima. Zato je *štrigun* Grando i postao vampir (da bi bio prihvatljiv, prepoznatljiv i upotrebljiv svim članovima zajednice koja je sada puno šira i kojima lokalna specifičnost ne može zadržati toliku narativnu pažnju). Uz to, šum velikoga broja horizontalnih informacija pokušava se pobjediti jedinstvenošću pa se Grandu upisuju atribucije i apozicije koje će mu tu jedinstvenost i senzacionalnost osigurati: "No, da nije bilo Jure Granda, vampira iz Kringe, samouvjreno pomišljamo, hvaleći svojega konja I ne stidećis e u ovom slučaju primijeniti pouzdanu devizu domaće je domaće, vjerojatno ne bi bilo ni vampirske književnosti uopće. Ne bi bilo Carmille, ne bi bilo Dracule, ne bi bilo Nosferatua, ne bi bilo ni vampirskih filmova, Bele Lugosija (...)"⁵⁴.

Pritom, osigravajući takvu jedinstvenost, pokušava se potvrditi i regionalni identitet u svojoj prvosti i domaćosti. Proizvodnja hrvatskoga vampira zadovoljila je potrebu da u svemu budemo „prvi“ i „najstariji poznati“ – imamo „prvoga hrvatskog vampira“, „najstarijega europskog vampira“. Paradoks je u tome što, postavši vampirom, Grando više nije u domeni domaćega . Odnosno, da bi ga se konstruiralo kao

---

⁵⁴ D. Šišović, o. c., s. 7.

domaćega, on je upravo bitnu odrednicu svoje 'domaćosti' morao izgubiti, a to je apozicija *štriguna*.⁵⁵

U konstrukciji identiteta identifikacija je otvoren proces koji naglasak ne stavlja na ono što jesmo, nego na ono što možemo postati (Stuart Hall)⁵⁶. Proizvodnja ove folklorne sastavnice proizvodnja je, dakle, i identiteta. Boris Perić je u intervjuu s Davorom Šišovićem priču o istarskom vampiru nazvao „čvrstom sastavnicom istarskoga identiteta“⁵⁷ iako do trenutka promotivnih medijskih aktivnosti o Grandu nije postojao nijedan pokazatelj koji bi to mogao potvrditi.

Prema istraživačkom iskustvu i analizi građe prikupljane u Istri od 2000. do 2003. pripovijedanje demonoloških predaja u usmenim situacijama ima četiri važne funkcije, od kojih nisu sve jednako zastupljene kod svih kazivača:

- a) prenijeti konkretno znanje koje, prema vjerovanju, može biti od konkretne pomoći u odnosu s nadnaravnim (npr. predaje o gašenju *uroka*, zaštiti od *morina* djelovanja, liječenju glavobolje i sl.);
- b) prenijeti opće znanje kao vid upoznavanja postojanja i djelovanja nadnaravnoga;
- c) prenijeti priče koje se doživljavaju baštinom zajednice;
- d) užitak u pripovijedanju (ova značajka zajednička je svim proznim žanrovima, ali se u predajama zna češće pritajiti jer predaje, za razliku od bajki, pripovijedaju i manje daroviti pripovjedači).

Pritom kazivači i kazivačice skeptičnijega profila predaje pripovijedaju uglavnom iz druga dva razloga, a kazivači i kazivačice uvjereniji u istinitost onoga o čemu pripovijedaju iz prva dva. No, uvjerenost kazivača uglavnom ne utječe na samu

---

⁵⁵ No, tako je i sa svim drugim promidžbenim identitetskim materijalima, ni fuži (vrsta tjestenine) koji se nude u restoranima kao 'domaći' nisu veliki i plosnati kao što su izvorno bili u, barem jednom dijelu, istarskih kuhinja.

⁵⁶ Usp. S. Hall, *Introduction: Who needs 'Identity'?*, u: S. Hall i P. du Gay (ur.), *Question of Cultural Identity*, London 1996.

⁵⁷ Vidi: *Jure Grando, a ne Vlad Tepoš, model je modernog književnog vampira*, Glas Istre, 1. listopada 2005., http://www.istranet.org/legends/vampires/o5_1001vampir.htm

strukturu predaja pa one formule vjerodostojnosti u svojoj strukturi zadržavaju čak i kad sami kazivači odavno više ne vjeruju u istinitost kazivanoga.

Interes pisanih promotora Jure Granda ponešto je drugačiji. Jedan od razloga eksploatiranja te priče u književnosti iskazuje ljutiti lik Granda u priči Borisa Perića:

„Tebi i tebi sličnim kretenima, što makar, i ne vjerovali u naše postojanje, preko nas dokazujete kojekakve vlastite umotvorine, zlorabite nas kao prispodobe, metafore, alegorije... Pa kužiš li ti da me time samo nepotrebno održavaš na životu.“⁵⁸ Dakle, književna eksploatacija vampira svoju aktivnost duguje potentnoj alegoričnosti i metaforičnosti te osigurava, ili se tako barem čini autorima, socijalnokritičku angažiranost izbjegavanjem propedeutičkih elemenata.

Drugi književni interes smjestio se izvan samoga književnog tkiva (povezan je i s interesom medijskoga promoviranja) u nešto što bismo mogli nazvati ne toliko duhom vremena, koliko modom vremena koja, moda, preuzima motive iracionalnoga iz folklorne ili popularne kulture, koji s jedne strane zadržavaju dozu zazornosti, osjećaj rubnosti i otpora, ali dovoljno benigne i nekažnjive. Naime, najprije su kulturni antropolozi osigurali identitet izdvojenicima (vješticama, vukodlacima, vampirima, vilenicama⁵⁹) kao figurama otpora institucionalnim sustavima, a time osigurali i današnjim zanimaljima ili korisnicima tih figura da se i sami njihovim korištenjem mogu osjećati dijelom otpora, zaboravljajući pritom da su danas upravo sredstva kojima se služe u promoviranju u pravoj poziciji moći. Ili u jednom lakonskom primjeru: ako je u srednjovjekovnoj Europi poziciju moći s koje se tumači 'istina svijeta' imala Crkva, danas tu poziciju imaju mediji – neovisno o tome što je poruka ta da nema jedne 'istine svijeta'. Drugim riječima, nemamo povjerenja u velike naracije (Lyotard), ali nam je ipak zajedničko to neimanje povjerenja i stalno iznova izgrađujemo to nepovjerenje (sitan segment vampirizma jedna je od niti u tom

---

⁵⁸ B. Perić, o. c., s. 102.

⁵⁹ Usp. Z. Čiča, *Vilenica i vilenjak. Sudbina jednog pretkršćanskog kulta u doba progona vještica*, Zagreb, 2002.

tkanju.) Nadalje, prema Solarovim⁶⁰ promišljanjima postmoderne, promijenilo se tradicionalno razumijevanje vremena kao prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Usidreni smo u ovome trenutku u sadašnjosti, a vrijeme postoji samo kao interpretacija. Takvim doživljajem vremena koje je sažeto u sadašnjosti gubimo vezu s prošlosti i vjeru u budućnost, a u takvoj konstelaciji stvari vampir postaje sitna nit o koju se još pokušava spasiti neka makar metaforička slika mogućnosti vječnosti. To što tu nit njeni promotori doživljavaju u otporu prema onim oblicima vjerovanja kojim je vječnost važna kategorija (poput organiziranih monogamnih religija) dobrodošao je začim potrebi da se čovjek osjeća pobunjenim i dijelom osviještene manjine i to upravo kada je graditelj prevladavajućega svjetonazora, odnosno kada se funkcionalno uklapa kao gradbeni element simulakruma.

Literatura i izvori:

Appadurai, A., *Modernity at Large: Cultural Dimension of Globalization*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1996, poglavlja 1 – 3

Balić, Z. *Predaje i legende*, (sem. rad, rkp.) Zagreb 2006

Biti, V., *Pojmovnik suvremene književne teorije*, Zagreb 1997

Bošković-Stulli, M., *Istarske narodne priče*, Zagreb 1959

Bošković-Stulli, M., *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*, Zagreb 1984

Botica, S., *Biblija i hrvatska kulturna tradicija*, Zagreb 1995

Čiča, Z., *Vilenica i vilenjak. Sudbina jednog pretkršćanskog kulta u doba progona vještica*, Zagreb 2002

Degh, L., *American Folklore and the Mass Media*, Bloomington 1994., (dostupna online: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=99678081>)

Đorđević, T. P., *Veštica i vila u našem narodnom verovanju i predanju*, Beograd 1953

---

⁶⁰ Usp. M. Solar, *Retorika postmoderne: ogledi i predavanja*, Zagreb 2005.; M. Solar, *Predavanja o lošem ukusu: obrana estetičkog uma*, Zagreb 2004.; M. Solar, *Laka i teška književnost: predavanja o postmodernizmu i trivijalnoj književnosti*, Zagreb 2005.

Goff, R., *The Role of Traditional Folklore in Soviet Propaganda*, Perspectives Student Journal of Germanic and Slavic Studies, Winter 2004

<http://germslav.byu.edu/perspectives/w2004.php>

(germslav.byu.edu/perspectives/2004/Goff_R.pdf, datum posjeta 3. ožujka 2009.)

Golovakha – Hicks, I., *Demonology in Contemporary Ukraine: Folklore or „Postfolklore“?*, Journal of Folklore Research, Volume 43, Number 3, September-December 2006, pp. 219-240

http://muse.jhu.edu/login?uri=/journals/journal_of_folklore_research/v043/43.3golovakha-hicks.html

Hall, S., *Introduction: Who needs 'Identity'?*, u: S. Hall i P. du Gay (ur.), *Question of Cultural Identity*, London 1996.

Jadrejčić, M., *Tužna Madona*, Zagreb – Sarajevo, 2008

Kekez, J., *Hrvatski književni oikotip*, Zagreb 1992

Lozica, I., *Dva demona: orko i macić*, u: Lozica, I., *Poganska baština*, Zagreb 2002, s. 41 – 98

Marks, Lj., *Vekivečni Zagreb*, Zagreb 2000

Oraić Tolić, D., *Teorija citatnosti*, Zagreb 1990

Orlić, D., *Štorice od štrig i štriguni*, Zagreb – Sarajevo 2008

Perić, B., *Vampir*, Zagreb 2006

Perić, B. i T. Pletenac, *Fantastična bića Istre i Kvarnera*, Zagreb 2008

Rudan, E., *Authentication Formulae in Demonological Legends*, u: „Narodna umjetnost“ 2006, 43/1, s 89 – 111

Valvasor, J. W. F., *Die Ehre des Herzogthums Krein*, I Band (Buch I bis IV), Rudolfswerth 1877

Valvasor, J. W. F., *Die Ehre des Herzogthums Krein*, I Band (Buch IX bis XI), Rudolfswerth 1877 – 7

Vampirske priče (ur. Davor Šišović), Pazin 2006

Bogadnović, D., *Klub nemrtvih hemoholičara*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s. 18 – 25

Bogdanović, D., *Restoran „Il Grando“*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s. 26 – 34

Delač, I., *Buđenje krvi*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s. 35 – 41

Kelečić, D., *Povijesne zablude*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s. 75 – 83

Peričić, D., *Zamišlja Marija*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s. 95 – 99

Perić, B., *Kapital*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s. 100 – 107

Pranger, E., *Tinjanski slučaj*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s. 108 – 116

Rukavina, D., *Kraljeva pjesam za kraj*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s. 117 – 126

Tenjer, S., *Vampirski teatar*, u: *Vampirske priče* (ur. Davor Šišović), Pazin 2006, s. 156 – 164

VI. rkp. zbirke (E. Rudan): Barat, 2003., Buzet, 2001., Cerovlje 2000., Glavani 2002., Hrboki 2002., Karojba 2002., Kringa 2000., Krnica 2000., Lanišće 2002, Marčana, 2002., Marići, 2002., Melnica 2001., Milotić Brijeg 2002., Nugla 2002., Pazin, 2000., Pula 2000., Pula 2002., Pula, 2003., Pusti 2002., Rajki 2001., Rovinjsko Selo 2000., Rudani 2001., Rudani 2002., Sankovići 2001., Sutivanac 2002., Sveti Petar u Šumi 2001., Šaini 2002., Štokovci 2002., Vidulini 2002., Vižinada 2001., Zeci 2002., Žavori 2001.

Članci na blogovima, internetskim portalima i u novinama (svi posljednji put provjereni 2. Svibnja 2009.):

Blaško, Dubravka, *Noćni teror vampira iz Kringe*, Glas Istre, 30. rujna 2005., http://www.istrianet.org/istria/legends/vampires/05_0930vampir.htm

Giorgio (Jurej) Grando, *The Vampire of Corridico/Kringe*, <http://www.istrianet.org/istria/legends/vampires/istria-grando.htm>

Istra, zemlja mitova i legendi – Jure Grando, prvi vampir u Europi, <http://www.travelmap.com.hr/.../743-istra-zemlja-mitova-i-legendi-jure-grando-p>

Jure Grando – istarski vampir ili ljudska mašta?, objavljeno 14. travnja 2009., <http://boravak.hr/hr/full/istrazujemo/s/jure-grando-istarski-vampir-ili-ljudska-masta/56/>

Krvožedni stanari Lijepe naše, <http://www.cafe.hr/krvozedni-stanari-lijepe-nase-916>
Matejčić, Barbara, *Razgovor s Borisom Perićem, Ne bi nam trebali vampiri da je svijet bolje mjesto*, Vjesnik, 10. i 11. lipnja 2006., <http://www.mvinfo.hr/izdvojeno-razgovor-opsirnije.php?ppar=689>

Piteša, Adriana, *Strah i nelagodu širi štrigun Jure Grando*, Jutarnji list, 4. travnja 2009., http://www.jutarnji.hr/nedjeljni_jutarnji/clanak/art-2009,1,4,,147229.jl

Šišović, Davor, *Vampir Jure Grando postaje medijska zvijezda*, objavljeno na blogu 27. travnja 2006., <http://bookaleta.blog.hr/2006/04/1620981217/vampir-jure-grando-postaje-medijska-zvijezda.2.html>

Šišović, Davor, *Jure Grando, vampir iz Kringe (1)*, objavljeno na blogu 9. kolovoza 2005., <http://www.bookaleta.blog.hr/print/?id=1611884582>

Šišović, Davor, *Jure Grando, vampir iz Kringe (2)*, objavljeno na blogu 15. kolovoza 2005., <http://bookaleta.blog.hr/2005/08/1611892222/jure-grando-vampir-iz-kringe-2.html>

Šišović, Davor, *Jure Grando, vampir iz Kringe (3)*, objavljeno na blogu 18. kolovoza 2005., <http://www.blog.hr/print/id/1615098291/jure-grando-vampir-iz-kringe-3.html>

Šišović, Davor, *Jure Grando, vampir iz Kringe (4)*, objavljeno na blogu 19. prosinca 2005., <http://www.blog.hr/print/id/1620471013/jure-grando-vampir-iz-kringe-4.html>

Šišović, Davor, *Film o vampiru iz Kringe*, Glas Istre, 22. 12. 2005., http://www.istrianet.org/istria/legends/vampires/05_0522vampir.htm

Šišović, Davor, *Jure Grando, a ne Vlad Tepeš, model je modernog književnog vampira*, Glas Istre, 1. listopada 2005., http://www.istrianet.org/legends/vampires/o5_1001vampir.htm

Šišović, Davor, *Vampir Jure Grando postao atrakcija Kringe*, Glas Istre, 29. travnja 2005., http://www.istrianet.org/legends/vampires/o5_o429vampir.htm

Šišović, Davor, *Vampir Jure Grando postao atrakcija Kringe*, Glas Istre, 1. listopada 2005., http://www.ice.hr/davors/simotamo_BorisPeric.htm

Šišović, Davor, *Vampir Jure Grando i na bosanskoj televiziji*, Glas Istre, 15. lipnja 2007.,

Sažetak

Proizvodnja folklora ili kako se predaja iz 17. stoljeća probudila u 21. stoljeću

U 17. stoljeću (1689.) J. W. Valvasor u svom djelu *Die Ehre des Herzogthutms Crain* donosi predaju o Juri Grandu. U 21. stoljeću tu će priču mediji, publicistička i književna djela ponovno dozvati u narativni život. U ovom nas radu zanima kako se taj novoprobudeni interes, u ovom slučaju pisane kulture, nosi s tom pričom, vraća li je ta intenzifikacija interesa pisane (u prvom redu medijske, a zatim i književne) kulture u usmeni život i na koji način te kako se takva, medijski višestruko potpomognuta, proizvodnja folklora pozicionira u odnosu na tzv. tradicionalni folklor. Nadalje analiza ovoga slučaja medijske eksploatacije jedne demonološke predaje i njezina lika otvara i pitanje otkuda takav interes za demonološko, nadnaravno i iracionalno, koje kontekstualne jedinice to omogućuju te koje antropološke potrebe to iznuđuju.

Summary

Production of folklore or as the belief legend from the 17th c. woke in the 21st century

J. W. Valvasor in 17th century (1689.) in his work *Die Ehre des Herzogthutms Crain* brings belief legend about Jure Grando. The story will be brought back into narrative life in 21st century by media, publicist and literature. In this work we are interested in how that new interest, in this case the written culture, deals with this story, does this intensification of interests (primarily the media, and literary) returns the text in the oral life and how such production of folklore position in relation to the so-called traditional folklore. Furthermore, analysis of this case the media exploitation of a demonological legend and its character opens a question of where such an interest in demonological, paranormal and iracional, which contextual units allow that and which anthropological needs require that.